

KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR O‘QITUVCHILARINING METODIK MAHORATINI RIVOJLANTIRISHGA OID YONDASHUVLAR

Sabirova Nasiba Ergashevna

*Xorazm viloyati Pedagogik mahorat markazi
Tillarni o‘qitish metodikasi kafedrasini mudiri,
filologiya fanlari doktori(DSc), professor*

***Annotatsiya.** Maqolada kognitiv yondashuv asosida bo‘lajak ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘qituvchilarining metodik mahoratini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Kognitiv yondashuv o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va analitik ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuv bo‘lib, uning milliy va xalqaro tajribalarda qo‘llanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada kognitiv yondashuvning afzalliklari, milliy va xalqaro ta‘lim tizimlaridagi usullar, mavjud muammolar va ularni hal qilish yo‘llari hamda zamonaviy texnologiyalarni ta‘lim jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.*

***Kalit so‘zlar:** kognitiv yondashuv, ijtimoiy-gumanitar fanlar, metodik mahorat, tanqidiy fikrlash, analitik ko‘nikmalar, ta‘lim texnologiyalari.*

KIRISH

Oliy ta‘lim tizimida ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘qituvchilarining metodik mahoratini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Chunki bu fanlar inson tafakkurining asosiy jihatlari, madaniy meros va ijtimoiy muhitni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Shu nuqtai nazardan, o‘qituvchilarning yuqori saviyali bo‘lishi va zamonaviy o‘qitish usullarini egallashi zarurdir. Bugungi kunda kognitiv yondashuv asosida metodik mahoratni rivojlantirish yondashuvi o‘quv jarayonida innovatsion usullardan foydalanish orqali samaradorlikka erishishni ta‘minlaydi. Ushbu maqolada kognitiv yondashuvning asosiy tamoyillari va ularni ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘qituvchilarini tayyorlashda qo‘llashning afzalliklari hamda milliy va xalqaro tajribalar tahlil qilinadi.

***Kognitiv yondashuvning mohiyati.** Kognitiv yondashuv o‘quv jarayonida bilim olish va fikrlash jarayonlarini chuqur o‘rganishga qaratilgan pedagogik yondashuv hisoblanadi. Bu yondashuv o‘qituvchilarning o‘quvchilar bilimlarini shakllantirishda ularning kognitiv jarayonlariga — anglash, tahlil qilish, xotira va fikrlash qobiliyatlariga e‘tibor qaratadi. Kognitiv yondashuvning asosiy maqsadi o‘quvchilarni faqat bilimlarni yodlashga emas, balki ularni chuqur anglashga, mustaqil tahlil qilish va o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llashga o‘rgatishdan iborat. Bu jarayonda o‘qituvchilar o‘z pedagogik mahoratini yanada rivojlantirishi lozim. Ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘qituvchilari uchun bu yondashuv nihoyatda muhim, chunki ularning o‘quvchilarga taqdim etayotgan bilimlari ko‘pincha mavhum va tushunchalarga asoslanadi. Ushbu bilimlarni to‘g‘ri*

tushunish va hayotda qo‘llash uchun kognitiv yondashuv metodlarini qo‘llash, masalan, tanqidiy fikrlash va mantiqiy tahlil, muhim ahamiyatga ega.

Milliy yondashuvlar. O‘zbekistonda kognitiv yondashuv asosida o‘qituvchilarni tayyorlashga bo‘lgan e‘tibor so‘nggi yillarda kuchaymoqda. Xususan, o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida interaktiv metodlarni qo‘llashga, talabalarning tahlil qilish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga katta ahamiyat berilmoqda. Milliy ta‘lim tizimida ijtimoiy-gumanitar fanlar bo‘yicha kadrlarni tayyorlashda hozirgi kunda faol foydalanilayotgan usullardan biri amaliyotga yo‘naltirilgan darslar tashkil etishdir. Bu usulda talabalar real hayotdagi muammolarni yechish orqali nazariy bilimlarini mustahkamlaydilar. Biroq, milliy ta‘lim tizimida hali ham kognitiv yondashuvning keng joriy qilinishi yo‘lida bir qator to‘siqlar mavjud. Jumladan, o‘quv dasturlarining nazariy jihatga ko‘proq e‘tibor qaratilishi va zamonaviy o‘qitish texnologiyalaridan yetarlicha foydalanilmasligi kognitiv yondashuvni to‘laqonli amalga oshirishga xalaqit bermoqda. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning o‘zlarini doimiy ravishda rivojlantirish va yangiliklarni o‘rganishga moyilligi ham bu jarayonda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Xalqaro tajribalar. Xalqaro ta‘lim tizimlarida kognitiv yondashuv keng qo‘llanilmoqda. Masalan, AQSh, Kanada va G‘arbiy Yevropa davlatlarida o‘quv jarayoni talabalarning kognitiv rivojlanishiga yo‘naltirilgan. Ushbu yondashuvda o‘quvchilar faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmay, balki ularni tahlil qilish, shaxsiy xulosalar chiqarish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayon esa o‘qituvchining pedagogik mahoratini talab etadi, chunki u o‘quvchilarning fikrlash jarayonlarini boshqarishni bilishi va ular bilan samarali muloqotda bo‘lishi kerak.

Muammolar va ularni hal qilish yo‘llari. Kognitiv yondashuvning ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘qituvchilari tayyorlashda keng qo‘llanilishi uchun bir qator muammolar mavjud. Avvalo, o‘qituvchilarning zamonaviy pedagogik usullardan foydalanish ko‘nikmalari yetarlicha rivojlanmagan. Kognitiv yondashuv texnikalarini to‘laqonli amalga oshirish uchun o‘qituvchilarning o‘zlari ham yangi texnologiyalar va yondashuvlarni o‘rganishi zarur. Bundan tashqari, o‘quv materiallarini yangilash va zamonaviy usullar bilan boyitish masalasi ham muhimdir. Ko‘pincha o‘quv materiallari nazariyaga ko‘proq e‘tibor qaratib, amaliyot va tahlil qilish usullariga kam e‘tibor beradi. Bu esa o‘quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirishga to‘sqinlik qiladi. Muammoni hal qilish yo‘llaridan biri, o‘qituvchilar uchun doimiy ravishda malaka oshirish kurslarini tashkil etishdir. Bu kurslarda kognitiv yondashuv texnikalarini o‘rgatish, amaliy mashg‘ulotlar va interaktiv usullarni qo‘llash orqali o‘qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish mumkin. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni ta‘lim jarayoniga joriy qilish,

masalan, interaktiv platformalar, masofaviy ta'lim tizimlaridan foydalanish orqali o'quv jarayonini yanada boyitish lozim.

XULOSA

Kognitiv yondashuv asosida ijtimoiy-gumanitar fanlar o'qituvchilarining metodik mahoratini rivojlantirish zamonaviy ta'lim jarayonida muhim o'rin tutadi. Bu yondashuv o'qituvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning o'quvchilar bilan ishlash ko'nikmalarini ham kuchaytiradi. Ushbu maqolada milliy va xalqaro tajribalar, kognitiv yondashuvning mohiyati va uni rivojlantirish yo'llari tahlil qilindi. O'qituvchilarning tanqidiy va analitik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va amaliyotga yo'naltirilgan darslarni kengaytirish orqali bu jarayonni takomillashtirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirzakulova, N. (2024). Talabalarning Amaliyot Davrida Pedagogik Mahoratini Rivojlantirish. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 3(13), 58-61.
2. Dadaboyev, H., Hamidov, Z., & Xolmanova, Z. (2007). O'zbek adabiy tili leksikasi tarixi. Toshkent, Fan, 2007.–B, 93.
3. Холманова, З. Т. (2021). Алишер Навоийнинг Замонавий Тилшунослик Тараққиётидаги Ўрни. Международный Журнал Алишера Навои, 1(2).
4. Xolboyeva, I. F. (2024). Bo'lajak O'qituvchilarda Kognitiv Yondashuv Asosida Pedagogik Ijodkorlikni Rivojlantirishning Pedagogik Jihatlari. Science and innovation, 3(Special Issue 16), 410-413.
5. Xolmanova, Z., Saidaxmedova, O., & Nurullayeva, O. (2018). Lingvokulturologiyaga oid tushunchalar tadqiqi. Toshkent: Navro'z, 41-49.
6. Nematillaevna, Z. D. (2023). Integrativ Yondashuv Asosida Kasbiy Pedagogik Faoliyatga Tayyorlash Tamoyillari. Science and Innovation, 2(Special Issue 14), 502-509.